

**CESUR YENİ DÜNYA VE OTOMATİK PORTAKAL ROMANLARININ İNSAN DOĞASI ÜZERİNE
SÖYLEDİKLERİ: PSİKANALİTİK BİR İNCELEME**
**THE EXPLORATION OF HUMAN NATURE IN BRAVE NEW WORLD AND A CLOCKWORK ORANGE:
A PSYCHOANALYTIC ANALYSIS**

Yağmur KIZILAY*

Öz

İngiliz edebiyat geleneğinin en önemli distopya eserlerinden olan Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* ve Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal* romanlarını psikanalitik bakış açısıyla ele almak insan doğası ve insan benliğine teknolojik ve bilimsel yöntemlerle müdahale edilmesinin ne anlama geldiği üzerine farklı bir bakış açısı sağlar. Her iki romanda da dışarıdan müdahalelerle benliği ve bilincini değiştirilen/şekillendirilen ve sistemin istediği bireyler haline getirilen kişileri insan yapan temel değerler elinden alınmış olur. Bu çalışma psikanalitik kuram çerçevesinde insan doğasını oluşturan temel kavramları adı geçen eserler için ele alırken bu romanlardaki insan doğasına yönelik müdahalelerin insanın özüne karşı geliştiği ve yarattığı yabancılaşma üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Psikanalitik Kuram, İnsan Doğası, Teknolojik Ve Bilimsel Müdahaleler, Yabancılaşma.

Abstract

A psychoanalytical analysis of Aldous Huxley's *Brave New World* and Antony Burgess's *A Clockwork Orange*, two of the most prominent dystopian novels of the English literature, provides an insight into human nature and the implications of technological and scientific interventions in human self. In both novels, people whose self and consciousness are altered/formed by outside intervention and who are transformed into the individuals the existing system requires are deprived of the basic values that make them human. This study examines the fundamental concepts of human nature in these novels within the framework of psychoanalytical theory and argues that the interventions in human nature explored in these novels are against the essential being of humans and responsible for the alienation of human beings.

Anahtar Kelimeler: Dystopia, Psychoanalytical Theory, Human Nature, Technological and Scientific Interventions, Alienation.

Giriş

İngiliz edebiyatı distopya geleneğinin en temel eserlerinden olan Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* (1931) ve Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal* (1962) romanları, yıllar önce yazılmış olsalar da yarattıkları distopik gelecek kurgularıyla ve içinde yaşadığımız döneme ve insanlığa dair söyledikleriyle hâlâ geçerliliğini korumakta olan eserlerdendir. Temel olarak her iki roman da baskıcı bir devlet rejiminin bilimsel teknikleri ve teknolojileri kullanarak bireyselliğe ve özgür seçimlere sahip olan bireyler yerine, mevcut sistemin istediği gibi yaşayıp düşünen edilgen kişiler yaratmasını eleştirmektedir. *Cesur Yeni Dünya* ve *Otomatik Portakal* romanları temelde baskıcı ve totaliter devlet rejimlerini eleştiren romanlar olarak ele alınabileceği gibi, insanoğlunun geliştirdiği bilimsel ve teknolojik buluşları ve yöntemleri kullanma şekliyle bunları nasıl insanlığa zarar verecek hale getirebildiği fikrinden yola çıkılarak bilimselliğin ve teknolojinin olumsuz ve yıkıcı etkileri açısından da ele alınabilir.

Bu okumaların yanı sıra, *Cesur Yeni Dünya* ve *Otomatik Portakal* romanlarını baskıcı bir devlet yönetiminin gelişmiş teknolojilerle insan doğasını ve bilincini şekillendirmeye veya değiştirmeye yönelik çabalarına sert eleştiriler getiren romanlar olarak okumak ve dolayısıyla bu iki romanı insan doğasını ele alış şekli açısından incelemek de mümkündür. Benliği ve bilinci dışarıdan müdahalelerle şekillenip değiştirilen, özgür iradesi ve seçme hakkı elinden alınan kişileri insan yapan başka bir şey kalmış mıdır? Bu açıdan bakıldığında, her iki eserde de sorgulanan en temel konulardan biri insanı insan yapan şey nedir sorusudur. Bu bağlamda bu iki romanın psikanalitik açıdan ele alınması, insanı insan yapan temel kavramların anlaşılması ve insan doğasının dışarıdan müdahalelerle değiştirilip değiştirilemeyeceği sorusuna cevap vermesi açısından önem taşır. Her iki romanın psikanalitik okuması, bir insanı diğerlerinden ayıran temel öğelerin benlik, bilinç, irade gibi kavramlar olduğunu, bu temel öğeleri değiştirmenin veya yeniden yaratmanın insan doğasının ve bireyselliğinin yok sayılması anlamına geldiğini ve tüm teknolojik ve bilimsel müdahalelere rağmen insan doğasının kendine has belirli özelliklerinin değiştirilemeyeceğini anlamakta yardımcı olabilir.

* Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, e-posta: ykizilay@gmail.com

Bu çalışmanın ilk bölümünde psikanalitik kuram çerçevesinde insan doğasını oluşturan temel kavramlar olan benlik, bilinçaltı, temel içgüdüler ve bu içgüdülerin tatmin edilme şekilleri her iki roman için ele alınacaktır. İlk bölümde psikanalitik kuram ile insan doğasını anlamak sonraki bölümlerde bu romanların distopya olmalarının en önemli sebeplerinden birinin insan doğasını oluşturan temel öğelerin bozulması ya da değiştirilmesi olduğunu görmek açısından önemlidir. İkinci bölümde, her iki romanda da bilimsel ve teknolojik yollarla insan doğasına müdahale etme çabalarının nasıl gerçekleştiğini ve bu müdahalelerle insan benliğinin ve bilincinin nasıl şekillendirildiği ya da değiştirildiği incelenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise her iki romanda da insan doğasının değiştirilmesi veya şekillendirilmesi çabalarının yararsız olduğu ve bu çabaların insanların kendi doğalarının gerektirdiği şekilde yaşamalarını engellemesi açısından yarattığı yabancılaşma üzerinde durulacaktır.

1. Psikanalitik Kuramla İnsan Doğasına Ait Temel Kavramların İncelenmesi: Benlik, Bilinçaltı, Temel içgüdüler, İçgüdülerin Tatmin Edilme Şekilleri, Ödip Kompleksi, Bilinçaltı Malzemeye Ulaşmak

Cesur Yeni Dünya ve *Otomatik Portakal* romanlarının insan doğasını nasıl ele aldığını inceleyebilmek için insan doğasını oluşturan ve insanı insan yapan temel kavramların farkında olmak büyük önem taşır. İnsan doğası üzerine düşünen ve insan benliğini anlamlandırmaya çalışan bir kuram olarak psikanalitik kuram ve bu kuramın kurucusu olan Sigmund Freud, bu romanlarda insan doğasına ait temel öğelerin nasıl işlendiğini ve bu öğeleri değiştirip şekillendirerek insan doğasına nasıl karşı gelindiğini anlayabilmek için yol gösterici olacaktır.

İnsan doğasını anlamada en önemli kavramlardan biri benlik ve onu oluşturan öğelerdir. Psikanalitik kuramının babası olan Sigmund Freud, insan doğasını çözümlenmek amacıyla benliği, alt benlik (id), benlik (ego) ve üst benlik (süperego) olarak ayırmış ve insanın kişiliğinin bu bölümlerin birbiriyle olan ilişkileri aracılığıyla belirlendiğini ifade etmiştir (Burger, 2006, 77). Freud'un yapısal model olarak adlandırdığı bu kişilik modeline göre, benlik, insanların doğuştan sahip olduğu alt benliğin yanı sıra yaşamlarının ilerleyen yıllarında gelişen benlik ve üst benlik bölümlerinden oluşan bir yapıdır (Burger, 2006, 78). Freud'un geliştirdiği bu kişilik modeli, insan benliğinin doğumla başlayan bir süreçle yaşamın sonraki yıllarında gelişim gösterdiğini ve insan kişiliğinin bu gelişim süresince oluştuğunu gösterir. Bundan hareketle, bu farklı benlik bölümlerinin her insanda farklı şekillerde gelişmesinin bireysel farklılıklara ve farklı kişiliklerin oluşmasına sebep olduğu çıkarımı yapılabilir. *Cesur Yeni Dünya* romanında anlatılan Dünya Devleti'nde ise, insanlar doğum yoluyla ve benliklerinin çeşitli evrelerden geçerek geliştiği normal bir süreçle değil, üretim teknolojisiyle yapay olarak üretildikleri ve şartlandırma aracılığıyla büyütüldükleri bir sistem içinde yer alırlar. Makineler tarafından ve üreme fabrikalarında şişeler içerisinde üretilen bu kişilere belirli fiziksel, kimyasal ve sınıfsal özellikler yüklenerek ve ileride olacakları insanlar en baştan belirlenerek bu insanların yaşamları süresince bir benlik ve kişilik geliştirme şansı yok edilir. Kişilikleri yaşamları boyunca sabit kalan bu insanların, benzersiz ve gelişim gösteren bir benliğe sahip olma hakları ellerinden alınmıştır. İnsanları istedikleri gibi üreten bu totaliter devlet sisteminin insanların bireyselliklerini ve benliklerini nasıl yok ettikleri, Kuluçka Merkezi Müdürü'nün sözlerinden anlaşılabilir: "Elbette sadece embriyo kuluçkalandırmakla yetinmiyoruz; inekler bile yapabiliirdi bunu. Aynı zamanda yazgılarını belirleyip şartlandırıyoruz. Bebeklerimizi şişeden sosyalleşmiş kişiler olarak çıkarıyoruz, Alfalar ya da Epsilonlar olarak, geleceğin kanalizasyon işçileri ya da geleceğin Kuluçka Merkezi Müdürleri olarak" (Huxley, 2012, 36). Görüldüğü gibi, olacağı kişiler önceden belirlenen fabrika ürünü bu insanlar, kendilerine ait ve benzersiz bir benlikle değil; devletin olmasını istediği kişiler olarak yaşama başlarlar. İnsan doğasını ve iradesini hiçe sayan ve şartlandırmanın esas olduğu bu yapay ortamda yetişen kişilerin kendilerine ait bir kimliği yoktur çünkü benlikleri önceden belirlenmiştir.

İnsan doğasını anlamada en temel öğelerden bir diğeri ise psikanalitik kuramın da en büyük önemi verdiği bilinçaltıdır. Freud, insan doğasını ve davranışlarını anlamlandırmada içgüdülerimizin, tüm arzu ve isteklerimizin yer aldığı bölüm olan bilinçaltının en önemli yeri tuttuğunu söylemiştir (Burger, 2006, 78). Bilinçaltında birçok davranışımızı belirleyen önemli dürtü ve içgüdüler yer alır ve Freud'a göre, insanın iki ana tip içgüdüğü vardır; bunlar Libido olarak adlandırılan yaşam ya da cinsellik içgüdüğü ve Thanatos olarak adlandırılan ölüm ya da saldırganlık içgüdüğüdür (Burger, 200, 80). Erotik ve saldırgan dürtülerimizin kaynağı olan bu içgüdülerin belirli şekillerde dışarıya vurulması veya bastırma gibi belirli savunma mekanizmalarıyla benliğin bu güdülerle başa çıkması, bu güdüleyici güçlerin idare edilmesi için gereklidir (Burger, 2006, 81). *Cesur Yeni Dünya* romanında, üreme teknolojisiyle benliği ve kimliği önceden belirlenen kişilerin temel içgüdüleri olarak kabul edilen cinsellik ve saldırganlık içgüdülerinin de yine devlet tarafından belirlenmiş şekillerde tatmin edildiği görülür. Bilinçaltının ve içgüdülerin kişilerin davranışlarını beklenmedik veya kontrol edilemez şekillerde etkilemesinin önüne geçmek ve insanın en temel dürtülerini

kontrol altında tutmak amacıyla bu içgüdülerin belirlenen şekillerde tatmin edildiği bir sistem söz konusudur. Bu sistem içerisinde çocuklar erotizm ve seks oyunlarını oynamaları için şartlandırılarak küçük yaşlardan itibaren cinselliklerini yaşayabilecekleri bir ortam içinde büyürler. Cinselliklerini çocukluklarından itibaren şartlandırma yoluyla yaşayan Dünya Devleti insanları için cinsel içgüdülerin bastırıldığı eski dünya düzenini hayal etmesi zordur:

Ford'umuzun yaşadığı dönemden önce ve hatta nesiller sonra bile çocuklar arasındaki erotik oyunlara anormal gözüyle bakılmıştır (ortalık kahkahaya boğuldu)¹; sadece anormal değil, ahlâkdışı (olamaz!) sayılmıştır, o yüzden de şiddetle bastırılmıştır. Dinleyenlerin yüzünde şaşkına dönmüş bir inanmazlık belirdi. (Huxley, 2012, 58)

Görüldüğü gibi, cinsellik içgüdüsünün bastırılarak yaşandığı bir toplum düzeni, Dünya Devleti'ndeki insanlara inanılmaz gelir. Yetişkinler ise cinselliklerini herhangi bir toplumsal baskı olmadan, her ne zaman ve kim ile yaşamak isterlerse yaşayabilmektedirler; çünkü "herkes herkese aittir" ilkesi, bu toplumun temel şartlandırmalarından biridir. Benzer olarak, bir başka önemli içgüdü olan ölüm veya saldırganlık içgüdüsünün ise 'Yapay Şiddetli İhtiras' adı verilen bir yöntemle yapay olarak pompalanan adrenalin aracılığıyla insanlara korku ve hiddet duyguları yaşatılarak tatmin edilmesi sağlanır. Böylelikle insanların temel dürtü ve içgüdülerini bile kendi seçtikleri yollarla değil, belirlenen kurallar ve şartlandırmalarla tatmin etmesini dikte eden bu baskıcı devletin insanın seçme hakkını ve özgür iradesini yok saydığı görülmektedir.

Cesur Yeni Dünya romanında insan doğasına karşı gelen uygulamaların en çarpıcı olanlarından biri, aile kavramının yok edilmesi ve yapay olarak üretilen insanların ebeveyn kavramına yabancı olmalarıdır. Bu sistemde aile ve anne baba kavramının yok edilmesinin sebepleri, psikanalitik kuram içerisinde incelendiğinde kolaylıkla anlaşılabilir. Psikanalitik kişilik gelişimi kuramına göre yetişkin kişiliklerimiz, yaşamımızın ilk beş ya da altı yılındaki deneyimlerimizle oluşur ve psikoseksüel gelişim dönemleri adı verilen bu dönemlerin belirleyicileri cinsel dürtü ve arzulardır (Freud, 2000, 1516). Freud, bu psikoseksüel dönemlerin en önemlisinin fallik dönem olduğunu ve çocukların bu dönemde Ödip Kompleksi yaşadığını yani karşı cinsiyetteki anne babaya karşı cinsel bir çekim hissettiğini söyler (Freud, 2000, 4154). Ödip Kompleksi çocukların psikolojik durumlarını etkileyen çok önemli bir kavramdır. Bunun sebebi, anne ve babaya karşı duyulan bu cinsel çekim karşısında erkek çocuklar babaları tarafından kastrasyon (iğdiş edilme) korkusu yaşarken, kız çocukları da erkek cinsel organını gördüğünde penis kıskançlığı yaşarlar ve bir eksiklik duygusu hissederler; ancak bu sorunlar, çocukların anne babalarına duydukları cinsel isteği bastırmalarıyla çözülür (Freud, 2000, 4154). Görüldüğü gibi, insanların çocukluk dönemindeki duygusal, cinsel ve psikolojik durumları ve gelişimlerinde anne babanın varlığı çok önemli bir yer tutar. *Cesur Yeni Dünya* romanında da anne baba kavramının ortadan kaldırılarak aile birliğinin yok edilmesinde bunların kişinin yaşamındaki etkisinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dünya Devleti'nde "Ödip Kompleksi insanlar için o kadar tehlikeli ve etkili bir güç olarak görülmüştür ki bu kompleksi oluşturan aile yapısı ortadan kaldırılmış, üreme teknolojisiyle üretilen ve şartlandırmayla büyütülen çocukların anne baba görevini devlet üstlenmiş ve Ödip Kompleksini oluşturacak potansiyel yok edilmiştir" (Buchanan, 2010, 104)². Freud'un ortaya attığı Ödip Kompleksinin insanlar üzerindeki etkisinin bilincinde olan Dünya Devleti'nin kurucusu Henry Ford'un Ödip Kompleksini ortadan kaldıran yeni sistemde kendini Freud'un yerine koyduğu romanda açıkça belirtilir:

Fordumuz- ya da Freud'umuz, ki sırrına erişemediğimiz bir nedenle her ne zaman psikolojik konulardan söz etse kendine Freud derdi- aile hayatının korkunç tehlikelerini ilk ortaya atan kişi olmuştur. Dünya babalarla doluydu- o yüzden de mutsuzlukla doluydu; dünya annelerle doluydu-yani sadizmden namusa kadar uzanan bin bir türlü sapıklıkla doluydu. (Huxley, 2012, 65-66)

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Dünya Devleti anne ve babaların varlığını mutsuzlukla ve sapıklıkla ilişkilendirip, insanları bu şekilde şartlandırarak aile yaşamını ortadan kaldırmayı başarmıştır. Ancak aile yaşamını ortadan kaldırmalarının asıl sebebi, anne baba kavramının insanlarda "uymak üzere şartlandırılmadıkları yasaklar" dan kaynaklanan "güçlü hislere zorlaması[ydı]" (Huxley, 2012, 69). Bir başka deyişle, devletin kontrolü ve şartlandırmaları olmadan, insanların yoğun duygu ve hislere sahip olduğu bir toplumun Dünya Devleti'nde yerinin olmamasıdır. Aile kavramının ve bireysel kimliklerin ortadan kaldırılması ve "kamusal alanla kişisel alanlar arasındaki sınır çizgisinin yok edilmesi bu romanda betimlenen distopik toplumun en göze çarpan özelliklerden biridir" (Gottlieb, 2001, 11). Anne babanın

¹ Orijinal metinde parantez içinde verildiği için alıntıda da parantez içinde kullanılmıştır.

² Bu çalışmada kullanılan İngilizce kaynakların Türkçe çevirisi makalenin yazarı tarafından yapılmıştır.

yerine devletin geçtiği bu sistemde, insanların kendilerini güçlü bir bağla ve bireysel olarak ait hissedebilecekleri bir aile yapısının olmaması, bu sistemin insanların kişisel bir yaşam sürdürmeleri yerine toplumsal organizmanın bir parçası olarak yaşamalarını dikte etmesinin bir sonucudur. Sonuç olarak, psikanalitik kuram çerçevesinde ele alınan ve *Cesur Yeni Dünya* romanındaki yansımaları yukarıda açıklanan benlik, benliği oluşturan bölümler, bilinçaltı, temel içgüdüler ve tatmin edilme şekilleri ve aile gibi kavramlar, insan doğasını anlamada ve romandaki insan doğasını yeniden şekillendirmeye yönelik çabaları fark etmede kilit bir rol oynar.

Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal* eserini psikanalitik açıdan ve insan doğasını ele alış biçimi bakımından incelediğimizde ise, romanda temel içgüdüler, benliğin bölümleri arasındaki ilişki ve bilinçaltı kavramlarının önemli yer tuttuğunu görürüz. Cinsellik ve saldırganlık içgüdülerinin ahlâk ve toplumsal kurallar çerçevesinde kontrol altına alınamadığı bir toplumun betimlendiği bu romanda şiddet, günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Romandaki başkarakterin de suçluluk veya herhangi bir toplumsal ve ahlaki baskı hissetmeden suç işlediği bu toplumda, kontrol altına alınmayan içgüdülerin ve dürtülerin doğurduğu sonuçları görmek mümkündür. Bu bağlamda, romanda toplumdaki şiddet eylemlerini şartlandırma yöntemiyle sonlandırmaya çalışan devletin doğru bir şey yapıyor olduğunu düşünmek olasıdır. Ancak insan doğasını oluşturan içgüdüleri şartlandırma yoluyla ortadan kaldırmaya çalışmak ve kişinin özgür iradesine yönelik bu müdahalenin ne kadar doğru olduğu sorusu tartışılabilir niteliktedir ve romanda sorgulanan temel konulardan biridir; bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu sorunun cevabı aranacaktır. Ancak öncesinde romanın başkarakterinin davranışlarını ve bu romanın insan doğasını nasıl işlediğini psikanalitik kuram aracılığıyla ele almak söz konusu bu sorunun cevabının bulunmasında önemli bir yere sahiptir.

Romanın başkarakteri Alex, yaşamını aşırı şiddet ve cinsellik dürtülerini tatmin etme arzusuyla sürdüren ve dürtülerini herhangi bir sınırlama olmaksızın gerçekleştiren bir kişi olarak karşımıza çıkar. Alex'in kontrol edemediği bu temel içgüdülerini psikanalitik açıdan ele almak ve Freud'un üç bölüme ayırdığı benlik modeli (id, ego, süper-ego) üzerinden açıklamak mümkündür. Freud'un içgüdülerin ve tüm istek ve arzuların yer aldığı ve haz ilkesine göre hareket ettiğini söylediği alt benlik (id), herhangi bir fiziksel ve toplumsal sınırlamayı dikkate almaksızın yalnızca kişisel tatmin sağlayacak şeylerle ilgilenir (Burger, 2006, 78). Benlik (ego), bu dürtülerin toplumsal olarak kabul edilen bir çerçevede tatmin edilmesini sağlarken, alt benliğe daha fazla ahlaki ve toplumsal kısıtlamalar getirerek bu dürtüleri bastıran üst benlik (süper-ego), vicdan işlevi görür (Burger, 2006, 80). Bu modele göre tüm insanların temel içgüdüleri ve gerçekleştirmek istediği arzu ve dürtüleri olsa da bunlar bilinçaltında varlığını sürdürür ve ancak belirli toplumsal kurallar ve kişisel kısıtlamalar aracılığıyla toplum tarafından kabul edilen şekillerde tatmin edilir. Ancak bu dürtü ve içgüdülerin benliğe ulaşmasını engellemek amaçlı insanların kullandığı bu bastırma ve kontrol mekanizması, Alex için geçerli değildir. Cinsellik ve saldırganlık içgüdülerini baskılamadan ve herhangi bir suçluluk duymadan tatmin eden Alex'in alt benliğinin kontrolünde olduğunu ve vicdan görevi gören üst benliğinin Alex'de gelişmediği söylenebilir. Sürekli bir haz arayışında olan Alex'in şiddet ve cinsellik içgüdülerini bastırma ve hiçbir suçluluk hissi ve vicdan azabı duymadan tatmin ettiği roman boyunca açıkça görülür. Örneğin, lideri olduğu arkadaş grubuyla yolda durdurup dövdükleri yaşlı bir adama uyguladıkları şiddet Alex'e haz verir: "...[onun] sol ve sağ yanaklarını yarmak, böylece kış yıldızlarının ışığında o pis, yağlı dobişko burnunun iki yanından aynı anda, sanki iki perde iner gibi kan boşalmasını seyretmek cidden çok tatmin edici oldu kardeşlerim" (Burgess, 2007, 15). Saldırganlık ve şiddet içgüdülerini kendisine hiçbir kısıtlama getirmeden büyük bir mutlulukla gerçekleştiren Alex, cinsellik dürtüsünü de yine aynı özgürlük ve haz duygusu ile tatmin eder:

[...] sonra içimde kaplanların sıçradığını hissedince bu iki genç pilicin üstüne atladım[...] acayip ve felaket azmıştım ve çok talepkardım[...] Bütün o hengâme kesildiğinde, bu iki genç pilic artık taze bedenlerine neler yapıldığına uyanmaya başlamışlardı ve eve gitmek istediklerini ve vahşi bir hayvan gibi olduğumu söylüyorlardı. Büyük bir savaştan çıkmış gibilerdi, ki cidden öyle olmuştu ve her tarafları morluk içindeydi [...] minik zumbuklarıyla bana vuruyorlardı ve 'Canavar, iğrenç hayvan. Pislik, korkunç şey,' diye cıyaklıyorlardı. (Burgess, 2007, 41)

Görüldüğü gibi, Alex'in hem şiddet ve hem de cinsellik eylemleri karşısında duyduğu bu zevk ve mutluluk, onun alt benliğinin kontrolü altında olduğunu gösteren örneklerdir. Bu eylemleri gerçekleştirmekten duyduğu zevk, Alex'in hiçbir kişisel veya toplumsal baskı ve kısıtlama hissetmeksizin bu dürtülerini tatmin etmek amaçlı sürekli haz peşinde koşmasına sebep olmaktadır.

Alex'in aşırı şiddet ve cinsellik eylemlerini Freud'un benlik modeli üzerinden ele almak Alex'in davranışlarını anlamada yardımcı olurken, onun bilinçaltını da yine Freud'un ortaya attığı bir kuram olan

rüyalar aracılığıyla çözümlenmek aydınlatıcı olabilir. Freud'a göre, rüyalar bilinçaltına giden kral yoludur (Burger, 2006, 91). Romanda da Alex'in gördüğü rüyalar, onun bilinçaltının yansıması olarak görülebilir. Örneğin, Alex'in arkadaş grubu, onun kendilerine karşı da uyguladığı aşırıya kaçan şiddet eylemlerinden rahatsız olduğunu belirttikleri ve artık onun gruplarının lideri olmasını istemediklerini hissettirdikleri günün akşamında Alex, rüyasında grup arkadaşlarından birini şu şekilde görür: "[...] rüyamda nedense kankam Georgie'yi dikizledim. Bu rüyada çok yaşlanmıştı, zimba gibi ve haşın olmuştu, disiplinden ve itaatkârlıktan filan bahsediyordu, idaresi altındaki bütün çocukların sıkı çalışmaları gerektiğini söylüyordu ve ben diğerleri gibi hizada duruyordum ve evet efendim, hayır efendim diyordum (Burgess, 2007, 32). Bu rüya, grup arkadaşları üzerindeki yetki ve otoritesini kaybederek, kendisi yerine başka arkadaşının grubun başına getirilmesine dair Alex'in bilinçaltında duyduğu korkunun rüyasında gün yüzüne çıktığını göstermektedir. Buna ek olarak, Freud'a göre, rüyaların insan doğası ve bilinçaltının anlaşılması açısından bir diğer önemi ise, rüyaların bir dilek gerçekleştirme yöntemi olması, yani rüyalarımızın arzu ettiğimiz şeylerin veya olayların dışı vurumu olmasıdır (Freud, 2000, 596). Romanın ilerleyen bölümlerinde, şiddet içgüdüsünü bastırmak için Alex'e şartlandırma yönteminin uygulandığı ve içgüdüsel olarak arzulara da fiziksel olarak şiddet eylemini gerçekleştiremediği süreçte Alex'in gördüğü bir rüya şu şekildedir:

[...] kahahtadan kırılan bir sürü delikanlı, kıpkırmızı kanlar içinde kalmış, üstü başı cidden dehşet parçalanmış ve cıyaklayan bir çıtıra ölçsüz şiddet uyguluyorlardı. Bu eğlencede ben de vardım, liderleri falandım ve kahahtalar atıyordum [...] Sonra bu kavga dövüşün doruğundayken sanki felç oldum ve acayip kusmak istedim ve bütün diğer delikanlılar yeri göğü inleterek bana güldüler. (Burgess, 2007, 97)

Bu rüya da Alex'in bilinçaltına dair ipuçları vermektedir. Rüyasında bir kadına uygulanan şiddet olayında kendisinin lider olarak yer aldığını görmesi, kendisine uygulanan şartlandırmaya rağmen, hâlâ şiddet ve cinsellik içgüdülerinin Alex'de etkili bir şekilde varlığını sürdürdüğünü ve bu eylemleri gerçekleştirmeye yönelik güçlü isteğini göstermektedir. Ancak bu içgüdüleri güçlü bir şekilde hissediyor olmasına rağmen, uygulanan yöntem sebebiyle şiddet ve cinsellik eylemlerini fiziksel olarak gerçekleştiremiyor oluşunun yarattığı acı ve utanç da bu rüya aracılığıyla açıkça anlaşılabilir. Bu örnekler, psikanalitik kuramın rüyaların insanların gizemli ve bilinmez olan bilinçaltını açığa çıkarabildiği düşüncesinin geçerliliğini fark edebilmede ve Alex karakterinin dürtü ve içgüdülerine yapılan müdahalelere rağmen doğasının vazgeçilmez bir parçası olarak bu içgüdülerin varlığını etkili bir şekilde hissediyor olmasını farketmede önemlidir. Özetle, *Cesur Yeni Dünya* romanında olduğu gibi, *Otomatik Portakal* romanını da psikanalitik kuramın kavramları olan benlik, benliğin bölümleri ve bilinçaltı açısından incelemek, bu romanın insan doğasını nasıl ele aldığını görmek ve insan doğasına karşı yapılan uygulamaları fark edebilmek açısından önem taşır.

2. İnsan Doğasına Karşı Geliş: Teknolojik Yöntem ve Müdahalelerle Benliği Değiştirme Çabaları

Cesur Yeni Dünya ve *Otomatik Portakal* romanlarının distopya niteliği taşımasının en önemli sebeplerinden birinin her iki romanda da insan benliğini ve bilincini değiştirip şekillendirerek onu kendi doğasına yabancılaştırması olduğu düşünülebilir. Her iki romanda da devletin insanları kontrol altına almak ve bireyselliklerini ve kimliklerini yok etmek amacıyla benliğe ve bilince yönelik uyguladığı müdahaleler bilimsel ve teknolojik yöntemler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Cesur Yeni Dünya romanında Dünya Devleti, kurduğu sistemin temel taşları olarak benimsediği "cemaat, özdeşlik ve istikrar" kavramları önderliğinde toplumu istediği biçimde şekillendirme idealindedir. Bu ideal doğrultusunda üreme teknolojisi aracılığıyla sistemin istediği ve ihtiyacı olduğu sayıda ve özelliklerde insanlar üretilmektedir. Sınıf farkına dayanan bu üretim sistemi "toplumsal istikrarın en önemli araçlarından biridir" çünkü toplumdaki yeri daha üretilmeden belirlenen Dünya Devleti'nin insanları, sistemin istediği konum ve şartlarda üretilip yaşadıkları için irade ve bireyselliğe sahip olarak değil, aksine bu toplumsal organizmanın bir parçası olarak varlıklarını sürdürürler (Huxley, 2012, 28). Üretim teknolojisiyle üretilen bu insanların sadece yaşamlarını seçme ve kimliklerini belirleme hakları değil, şartlandırmanın esas olduğu bu sistemde istedikleri gibi davranma, düşünme ve hissetme şansları da ellerinden alınmıştır. Oldukları kişiyi ve sürdürdükleri yaşamı benimsemeleri, sahip oldukları kimlik ve yaşamın kendileri için en iyisi olduğu düşüncesinin aşılması için insanları şartlandırmak bu sistemin temelini oluşturur. Örneğin, bir Beta olarak üretilen çocuklar daha bebekken ait oldukları sınıfı sevip benimsemeleri için şartlandırılırlar: "[...] hayır, ben Delta çocuklarıyla oynamak istemiyorum. Epsilonlar daha da kötüler. Okuyup yazamayacak kadar aptallar [...] Beta olduğum için öyle mutluyum ki" (Huxley, 2012, 52). Görüldüğü gibi şartlandırma yöntemiyle insanların önceden belirlenmiş yazgılarını ve sınıflarını kabul etmeleri ve bu yazgıların dışında başka bir yaşam ihtimali düşünmemeleri sağlanır. Dünya

Devleti'nin şartlandırmaya verdiği önemin sebebi şudur: "[...] mutluluk ve erdemın sırrıdır- yapmak zorunda olduğun şeyi sevmek. Tüm şartlandırmaların amacı budur: insanlara, kaçınılmaz yazgılarını sevdirmek" (Huxley, 2012, 39). Şartlandırma yoluyla insanların ait oldukları yaşam ve sınıftan mutlu ve tatmin olmaları sağlanarak sorgulayıcı düşüncüyü ortadan kaldırmanın amaçlandığı açıkça görülmektedir. Şartlandırmanın bir başka yöntemi ise uykuda eğitim adı verilen hipnopedyadır. Bu yöntem, insanların bebekliklerinden itibaren uykuları süresince sürekli tekrarlanan sözler aracılığıyla belirli davranış ve düşünce biçimlerinin benimsetilmesine dayalıdır. Hipnopedya yönteminin Freud'un "psikanalitik kuramı geliştirmesinde önemli bir rol oynadığını söylediği 'hipnoz' yöntemiyle" isim benzerliği tesadüf değildir (Burger, 2006, 93). Şöyle ki:

Hipnoz zihindeki düşünce ve kavramların ortaya çıkarılması yöntemiyle, hipnopedya belirlenmiş düşünce ve kavramların zihne yerleştirilmesidir [...] İnsanlara içinde yaşadıkları kültürel ve toplumsal kodların ve sistem içindeki rol ve görevlerinin kesintisiz yinelemelerle aşılandığı bir yöntem olan hipnopedya, psikanalizin öncüsü olan hipnozun evrimleşmiş bir biçimi olarak düşünülebilir. (Saracino, 2011, 17)

Bu bağlamda, hipnozun psikanalitik kuram için önemi neyse hipnopedya yönteminin Dünya Devleti için önemi odur denebilir. Bir başka deyişle, "Freud, hipnoz durumundayken benliğin bir biçimde devre dışı kaldığına ve hipnoz yöntemiyle benliğin denetim süreci engellenerek doğrudan bilinçaltı malzemeye ulaşılabilmesine inanıyordu" (Burger, 2006, 93). Yani hipnoz yoluyla benliğin (ego) alt benlik (id) üzerindeki kontrolünü ve baskısını kaybetmesiyle, insanların bilinçaltılarına bastırdıkları arzu ve düşünceler serbest kalarak bilinç düzeyine ulaşabilir. Benzer olarak, Dünya Devleti'nin insanlar üzerinde kontrol sağladığı en önemli araçlardan biri olan hipnopedya yöntemiyle de, insanların bilinçli durumda olmadıkları uyku süresince kendilerine dikte edilen ve benimsetilmeye çalışan tüm düşünceleri ve öğretileri herhangi bir direnç veya karşı tepki göstermeden bilinçlerine yerleştirilmeleri sağlanır. Dünya Devleti için bilinci şekillendirmesi açısından hipnopedya yönteminin gücü aşikârdır: "Sonunda çocuğun zihni bu öğretilere dönüşene dek ve bu öğretilerin toplamı çocuğun zihnini oluşturana dek. Sadece çocuğun zihnini değil, yetişkinin zihnini de- tüm yaşamı süresince. Yargılayan, arzulayan ve karar veren zihin bu öğretilerden oluşacak. Ama bütün bu öğretiler bizim öğretilerimizdir" (Huxley, 2012, 53-54). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, hipnopedya yöntemiyle insanların zihinlerine ve bilinçlerine sadece devletin var olmasını istediği düşünceler kazınarak kişilerin bu öğretiler dışında bireysel hiçbir düşünce sistemi geliştirmemesi sağlanır.

Cesur Yeni Dünya'da insanın benliğine ve bireyselliğine karşı uygulanan yöntemlerden bir diğeri ise, insanların kendileri iyi hissetmek için kullanmaya şartlandırıldıkları 'soma' adı verilen kimyasal bir ilaçtır. Dünya Devleti'nde "birey hissederse topluluk sendeler" düşüncesi hâkim olduğu için bu ilaç aracılığıyla insanların gerginlik, acı, mutsuzluk ve öfke gibi yoğun duygular hissetmesi engellenir; böylelikle bu güçlü duyguların istikrar ve düzeni bozacak davranışlar doğurmasının önüne geçilir (Huxley, 2012, 132). Dünya Devleti'nin insanları, kendilerini kötü hissettiklerinde somayı kullanarak gerçeklikten ve onun getirdiği mutsuzluktan kaçınırlar: "[...] şahane *soma*, yarım gramı tatil, bir gramı bir hafta sonu, iki gramı muhteşem Doğu'ya bir yolculuk, üç gramı ayda karanlık bir ebediyettir" (Huxley, 2012, 86). Dünya Devleti'ndeki en temel ilkelerden birinin, gerçeklik ve acılardan uzaklaşarak mutluluk ve haz içinde yaşamak olmasının sebebini psikanalitik kuram içerisinde ele aldığımızda anlamak kolaylaşır. Freud, *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları (Civilization and Its Discontents)* adlı eserinde "[...] yaşamın amacını belirleyen şey, sadece haz ilkesinin izlediği yoldur. Bu ilke en başından beri zihinsel donanımların işleyişine hükmeder" diyerek insanların yaşamlarını yönlendiren amacın, acıdan ve mutsuzluktan uzaklaşarak sadece haz duymak olduğunu vurgular (1962: 23). Gerçekliği ve acı verici durumları algılamamak ve haz içinde yaşamak her ne kadar zor olsa da, bunu geçici olarak sağlayan yöntemlerden birinin kimyasal madde kullanımı olduğunu, Freud aynı eserde şu şekilde ifade etmiştir:

[Acıdan kaçınmanın] en basit ama en etkili yollarından biri kimyasaldır-yani keyif verici maddelerdir [...] Bunların kanda veya damarlarda etkili olan yabancı madde içerikleriyle doğrudan zevk veren hislere sebep olduğu ve duyarlılığımızı yönlendiren durumları değiştirerek hoşumuza gitmeyen durumları algılamamızı engellediği bir gerçektir (1962, 25).

Freud'un insanların acıdan ve gerçeklikten uzaklaşmak ve kendilerini rahatsız eden hislerden kaçmak için kullandığını söylediği bu kimyasal yol, Dünya Devleti'nde de soma ile uygulanmaktadır. Bilinçleri, duygu ve ruh durumları Dünya Devleti tarafından şartlandırma yoluyla belirlenen ve insani hiçbir duyguyu serbestçe hissetmelerine izin verilmeyen bu insanlar, "gerçeklik ilkesinin kendilerine rahatsızlık verdiği nadir durumlarda da haz ilkesinin şahlandığı yer olan somanın yapay dünyasında inzivaya çekilirler" (Sidaway, 2011, 35). Bir başka deyişle, herkesin öyle olduğuna inanıp kabul ettiği "artık herkes mutlu"

ilkesinin geçerli olmasını sağlayan en etkili yöntemlerden biri somadır. Özetle, *Cesur Yeni Dünya* romanında insan doğasına şartlandırma, hipnopedya ve soma gibi yollarla müdahale edilerek insanların herhangi güçlü ve yoğun hisler hissetmeleri engellenerek duyumsayan, arzularını, sorgulayan bireyler yerine kendilerinden beklendiği gibi yaşayıp hisseden toplu bir mekanizma yaratılmıştır.

Otomatik Portakal romanına bakıldığında ise, insan benliğine ve bilincine yönelik müdahale 'Ludovico' adı verilen deneysel bir yöntemle gerçekleştirilmektedir. İşlediği saldırganlık ve tecavüz suçlarından sonra yakalanıp hapse atılan Alex'e, devletin suç oranını düşürmek için insanlardaki şiddet ve cinsellik eğilimini yok etme amaçlı geliştirdiği Ludovico tekniği uygulanır. Koşullanmaya dayalı bu teknik, aşırı şiddet ve cinsellik eylemleri karşısında kişiye enjekte edilen iğneler aracılığıyla büyük bir fiziksel acı duyması sağlanarak kişiyi bu eylemlerden uzaklaştırma amacı taşır. Önceden şiddet ve cinsellik eylemlerinden büyük bir haz duyan Alex, kendisine uygulanan iğnelere sonra zorla izletilen aşırı şiddet ve cinsellik içeren filmler karşısında büyük bir fiziksel acı hisseder: "Her tarafım acıyordu filan ve aynı anda hem kusacak hem de kusmayacak gibi oluyordum [...] Bağırsaklarımdaki acı yüzünden terliyordum ve kafam zonkluyordu" (Burgess, 2007, 91). Belirli bir süre uygulanan Ludovico tekniğinden sonra, her türlü şiddet eyleminin fiziksel acıya yol açacağı koşullanmasıyla Alex, şiddet uygulama isteği karşısında yoğun fiziksel rahatsızlık hissi duymaya ve bir süre sonra da şiddet eylemlerini uygulayamaz hale gelmeye başlar. Önceden şiddet ve cinsellik eylemlerini hiçbir kısıtlama ve suçluluk hissi duymaksızın büyük bir zevkle uygulayan Alex'in, bu yöntemle nasıl şiddet ve cinsellik eylemlerine tahammül edemez duruma getirildiğini Freud'un yapısal benlik modeli üzerinden açıklamak mümkündür. Eski yaşamında şiddet ve cinsellik dürtülerini kontrolsüzce tatmin ederek tamamen haz ilkesini gerçekleştirmeye yönelik bir yaşam tarzı benimsemiş olan Alex, alt benliğinin (id) hizmetindedir. Ancak daha sonra cinsellik ve şiddet uyarılarının fiziksel acıya yol açacağı koşullanmasını sağlayan Ludovico tekniği uygulanan Alex, çok güçlü bir şekilde gerçekleştirme ihtiyacı duymasına rağmen bu dürtülerini fiziksel olarak gerçekleştiremez duruma gelir. "Alex'in dürtülerini gerçekleştirmesini engelleyen Ludovico tekniği, önceden onda var olmayan süper-ego'nun doğal olmayan, yapay bir şekilde yaratılmasıdır" (Hurt, 2012, 1). Bir başka deyişle, "toplumsal normları ve toplum tarafından kabul edilen davranışları dayatan bu yöntem, temel olarak ahlaki değerlerin zoraki bir şekilde yeniden yapılandırılmasıdır" (Hurt, 2012, 2). Benliğindeki güçlü ve baskın dürtüleri toplumsal yaşam içerisinde kabul görece biçimde bastırıp kontrol altına alamayan Alex'de üst-benlik denen ve vicdan ve kontrol işlevi gören süper-ego gelişmiştir. Bu nedenle, içinde bulunduğu toplumun ve şartların gerçeklerini ve kurallarını dikkate almadan haz ilkesine ve arzularını gerçekleştirmeye yönelik yaşayan Alex'in bu dürtülerini kontrol etmesi için onda doğal olarak var olmayan üst benliğin Ludovico tekniğiyle oluşturulması amaçlanmıştır. Görüldüğü üzere, psikanalitik açıdan ele alındığında Alex'de etkin olmayan ve bu nedenle dürtülerine toplumsal ve ahlaki kurallar çerçevesinde kısıtlama getirmeyen üst benliğin(süper-ego) bu yöntemle oluşturulmaya çalışılması, Alex'in gerçek benliğine ve doğasına doğrudan bir müdahaledir. Alex'in şiddet ve cinsellik eylemlerini gerçekleştirmesinin engellenmesi kendi iradesi dışındaki güçler tarafından sağlandığı için bireysel seçim hakkı ve iradesi saf dışı kalmış ve kendi benliği üzerindeki kontrolü elinden alınmıştır.

3. İnsan Doğasını Değiştirme Çabalarının Faydasızlığı ve Yabancılaşma

Cesur Yeni Dünya ve *Otomatik Portakal* romanlarının insan doğasını ele alış biçimini ve çeşitli yöntemlerle insanların bireysel benliğini değiştirip şekillendirmeye yönelik çabalarını inceledikten sonra, son olarak bu çabaların etkili olup olmadığını ve bu çabaların sebep oldukları yabancılaşma üzerinde durmak, bu iki romanın insan doğasına dair söylediklerini daha iyi anlamak için önemli bir rol oynar.

Cesur Yeni Dünya romanına bakıldığında olabilecekleri kişi önceden belirlenen ve şartlandırma yoluyla tüm yaşamlarını iradeleri ve istekleri dışında sürdüren Dünya Devleti'nin insanları arasında bu düzene uyum sağlayamayan kişilerin de bulunması dikkat çekicidir. Bu durum, insan benliğini değiştirmeye yönelik uygulanan teknolojik ve bilimsel yöntemlerin insan doğasına ait bazı temel arzu ve arayışlar karşısında etkisiz kaldığını gösterir niteliktedir. Örneğin, bir Alfa erkeği olmasına rağmen fiziksel olarak standart Alfa özelliklerine sahip olmayan Bernard Marx, Dünya Devleti'ndeki mutsuz ve hoşnutsuz karakterlerden biridir. "Ben benim ve keşke ben olmasaydım" hissiyle yaşayan Bernard, bir Alfa olması için üretilip ve kendini bu gruba ait olması için şartlandırılmasına rağmen, fiziksel özellikleri bu grubun standartlarına uymadığı için kendini yabancı ve dışlanmış hisseder (Huxley, 2012, 97). Bernard'ın kendisiyle ilgili hoşnutsuzluğu içinde yaşadığı sisteme eleştirel bir gözle bakmasına da neden olmaktadır. Örneğin, olumsuz düşüncelerden ve mutsuzluktan kaçınmak için soma alımına karşı olan Bernard, soma almadan hissettiği yoğun duygulardan memnundur: "Daha çok kendi başıma, tamamen başka bir şeyin parçası olmaktan çıkıyorum. Salt toplumsal gövdenin bir hücresi olmaktan kurtuluyorum" (Huxley, 2012, 128). Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Bernard insanların bireysel benlikleriyle değil, toplumsal bir organizmanın bir

parçası olarak yaşamlarını sürdürdüğü bu düzene itiraz etmektedir. Dünya Devleti'ndeki sistemin aksine herkesin kendi seçimleri ve istekleri doğrultusunda yaşayabildikleri bir düzene duyduğu özlemi Bernard şu sözlerle dile getirir: "[...] yapabilseydim nolurdu, özgür olsaydım- şartlandırılmam beni köleleştirmeseydi" (Huxley, 2012, 129). Bireyin isteklerinin ve bireysel arzularının yerine toplumsal kurallar ve düzenin hâkim olduğu bu sisteme karşı Bernard'ın duyduğu yabancılaşmayı psikanalitik açıdan ele aldığımızda daha iyi anlamak mümkündür. *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları* eserinde Freud, insanların mutsuzluklarına ve acı çekmelerine sebep olan durumlar arasında en fazla acıya sebep olanının, insanların başkalarıyla olan ilişkileri olduğunu, bir başka deyişle, sürdürmek zorunda kaldıkları medeni yaşam olduğunu ifade etmiştir (1962, 24). Buna göre, içinde yaşadığımız toplumsal düzen, daha kapsayıcı bir ifadeyle, medeniyet, kişilerin arzu ve istekleri doğrultusunda yaşamlarını engelleyerek ve yaşamlarına bazı kısıtlamalar getirerek insanların mutsuz olmasına sebep olur. Bu bağlamda, toplumsal düzen içerisinde kendi arzuları ve seçimlerinden daha çok toplum tarafından kabul gören ve sınırlayıcı nitelikte olan kurallar çerçevesinde yaşamak zorunda kalan bireyin, kendini gerçekleştiremediğini ve bunun sonucunda da kişinin kendi benliğine yabancılaşarak mutsuz olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Psikanalitik bakış açısının sağladığı farkındalıkla, Bernard'ın da Dünya Devleti'nin dayattığı kurallar ve kısıtlamalar doğrultusunda yaşamaktan ve kendisinin seçmediği ama ait hissetmese de mensubu olduğu grubun bir üyesi olmaktan dolayı hissettiği yabancılaşma açıkça görülebilir. Romandaki aykırı karakterlerden biri de duygu mühendisliği profesörü Helmholtz Watson'dır. Belirlenmiş duygu kalıplarına göre öğrencilerine ders veren ve edebi yeteneğini bu kalıplar doğrultusunda kullanmak zorunda kalan Helmholtz, yaptığı işin anlamsız olduğunu hissetmektedir. Şartlandırıldıkları ve benimsetildikleri düşünce ve duyguların ötesinde daha anlamlı ve keşfedilmesi gereken duygular olduğunu düşünen Helmholtz, içine hapsedildiği kalıpların dışında bir şeyler yazmaya başladığında ise duyduğu mutluluğu şöyle ifade eder: "Artık yazabileceğim bir şeylerim varmış gibi hissediyorum. İçinde varlığını hissettiğim o gücü- o üstün ve gizli gücü-kullanabilmeye başlamış gibi hissediyorum kendimi" (Huxley, 2012, 239). Sonuçta, Dünya Devleti'nin dayattığı sistem ve kurallara şüpheyle bakan ve içinde yaşadıkları düzenin aksaklıklarını fark eden Bernard ve Helmholtz, romanın sonunda Dünya Devleti'nden uzaklaştırılarak İzlanda'ya sürülürler. Gittikleri ada "şu ya da bu nedenlerle cemaat hayatına aykırı düşecek kadar bireyselliğinin farkına varmış bir sürü insan, düzenden memnun olmayan, kendi bağımsız düşünceleri olan insanlar, kısacası biri olmayı başaran herkes" in bir arada yaşadığı bir yer olma özelliği taşır (Huxley, 2012, 293). Görüldüğü gibi, mevcut düzenin ve toplumsal mekanizmanın bir parçası olmak yerine benliklerini keşfederek kendi bireysel seçimleriyle özgürce yaşama arzusunda olan bu karakterler, bir benliğe sahip olma ve benliğini doyuma ulaştırma arayışının insan doğasına özgü olduğunun ipuçlarını vermektedir. Bu bağlamda, üreme teknolojisiyle yaratılıp şartlandırma yoluyla yetiştirilmiş olmalarına rağmen Bernard ve Helmholtz karakterlerinin yaşadıkları toplumdan kendilerini kopuk hissetmeleri, herkesin benimsediği değerlere şüpheyle bakmaları, başkalarından farklı olarak bir birey olarak var olma istekleri insan doğasını dışarıdan müdahalelerle değiştirmenin mümkün olmadığını ve insanın benliğini değiştirmeye yönelik çabaların yarattığı yabancılaşmayı göstermesi açısından önemlidir.

Otomatik Portakal romanında ise aşırı şiddet ve cinsellik dürtülerini yok etmek için Alex'e uygulanan Ludovico tekniği, her ne kadar onun bu tür eylemleri gerçekleştirmesini engellese de benliğinin bir parçası olan bu dürtülerini ortadan kaldırmaya yetmez. Örneğin, Ludovico tekniği belirli bir süre uygulandıktan sonra Alex, şiddet uygulayamaz hale gelse de içindeki şiddet dürtüsünü hâlâ güçlü bir şekilde hissetmektedir: "[...] boynuna çok pis vurmak için zumzuklarımı kaldırdım ve yerde inleyerek veya baygın baygın yattığını hayalimde peşinen dikizleyerek keyiflenirken, tam o sırada içimde, hastalık dalga gibi kabardı ve sanki cidden ölecekmişim gibi acayip tırtım" (Burgess, 2007, 106). Benzer olarak, Alex cinsellik eylemini gerçekleştiremeye de duyduğu cinsel arzusunun önüne geçemez: "[...] aklıma ilk gelen şey, o çıtırı yere yatırıp onu çok vahşice yapmak oldu, ama anında hastalığı hissettim [...] bu yüzden bütün o sancılar, susuzluk ve korkunç hastalık çok dehşet bir şekilde bastırmadan önce, o çıtırı ilgili düşüncelerimi değiştirmem gerektiğini çakozladım" (Burgess, 2007, 113). Uygulanan Ludovico tekniğinden dolayı fiziksel olarak şiddet ve cinsellik eylemlerini uygulayamasa da Alex'in hâlâ bu dürtülere sahip olması ve bu dürtüleri gerçekleştirme arzusunun güçlü bir şekilde devam ediyor olması, insan doğasının dışarıdan müdahalelerle değiştirilemeyeceğini göstermektedir. Ayrıca koşullandırma yöntemiyle şiddet ve cinsellik eylemlerinden uzak durması sağlanan Alex, kendi doğasının bir parçası olan içgüdülerini tatmin edememesinden dolayı kendi doğasına karşı bir yabancılaşma yaşar. Alex'in hissettiği bu yabancılaşma ve mutsuzluk psikanalitik açıdan ele alındığında daha iyi anlaşılabilir. Freud'a göre insanlar toplumsal ve medeni düzen içerisinde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için dürtülerini kontrol altına almak zorunda bırakılırlar ve bu da mutsuzluğa sebep olur. *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*'nda Freud "[...] medeniyetin büyük ölçüde içgüdülerin yadsınması üzerine kurulduğunu ve bunun tam da güçlü içgüdülerin tatmin

edilememesi (baskılama, engelleme yoluyla veya başka şekillerde) gerektirdiğini görmezden gelmek imkânsızdır” der (1962, 44). Buna göre, bireyler diğer insanlarla bir arada bir topluluk içinde yaşayabilmek için yıkıcı ve cinsel güdülerini dizginlemek, kontrol etmek zorundadır. Bu durumun insanların mutsuzluğuna sebep olduğunu ise yine aynı eserinde Freud şu sözlerle ifade etmiştir: “eğer medeniyet insanın hem cinsellik hem de saldırganlık eğilimlerinden bu kadar büyük fedakârlıklar yapmayı gerektiriyorsa, insanların medeniyet içinde mutlu olmasının neden bu kadar zor olduğunu daha iyi anlayabiliriz” (1962, 62). Freud’un bu fikirleri doğrultusunda, Alex’i de içinde yaşadığı toplumda kabul görmek ve diğer insanlarla birlikte yaşayabilmek için en temel dürtülerini bastırmak zorunda bırakılan mutsuz bir birey olarak görmek mümkündür. İsteddiği şekilde davranamayan ve dürtülerini gerçekleştirip tatmin olma yetisi elinden alınan Alex yaşadığı yabancılaşmayı şu şekilde ifade eder: “Ben, ben, ben. Peki ya ben ne olacağım? Yoksa sadece bir hayvan veya köpek filan mı olayım? [...] Sırf bir otomatik portakal gibi mi olayım yani?” (Burgess, 2007, 112). Burada Alex’in kendini bir birey olarak değil, benliği ve insanlığı elinden alınmış bir makine gibi gördüğü açıkça görülebilir.

Romanın üzerinde durduğu bir başka konu ise kişinin seçme hakkına sahip olmasının onu insan yapan temel öğelerden biri olmasıdır. Alex’e uygulanan Ludovico tekniği onun şiddet ve kötülük yerine iyilik yapmasını amaçlasa da insan iradesine yapılan böyle bir müdahale doğru mudur? Romanda bu sorunun cevabını açıkça görmekteyiz: “[...] Mesele, böyle bir tekniğin bir insanı gerçekten iyi bir insana dönüştürüp dönüştüremeyeceği. İyilik içten gelir. İyilik seçilen bir şeydir. İnsan seçemediğinde insanlıktan çıkar” (Burgess, 2007, 73-74). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, insanı insan yapan şey bir iradeye ve seçme hakkına sahip olmak olmaktadır; bu nedenle de Alex’in seçme şansının elinden alınmasının ve doğal olmayan yollarla dürtülerini gerçekleştirmesinin engellenmesinin onu iyi bir insan yaptığını söylemek mümkün değildir. Her ne kadar başka insanlara zarar veriyor da olsa, şiddet ve cinsellik arzularını tatmin ederek kendi doğasına uygun bir şekilde yaşayan Alex’in benliğine dışarıdan yapılan müdahaleler, onu insanlığından uzaklaştırarak bir makineye dönüştürmüştür. Romanın sonunda Alex’e uygulanan bu yöntemden dolayı tepki alan devletin, Alex’i tedavi ederek onu bu yöntemin etkilerinden kurtardığını öğreniriz. Eski haline dönen Alex, yeniden şiddet eylemlerini zevkle gerçekleştirdiği hayatına geri dönse de onun yavaş yavaş değiştiğine şahit oluruz. Artık büyüdüğünü ve önceden büyük bir zevkle yaptığı tüm o aşırı eylemlerine sebep olan güçlü hislerinin artık sona ermeye başladığının sinyalini verir: “Belki de mesele bu, diye düşünüp duruyordum. Belki de yaşadığım hayat için fazla yaşlanmışım kardeşlerim [...] Büyüyordum filan [...] Gençlik bitmeliydi, ah evet. Ama gençlik, hayvanmış gibi olmaktır zaten sadece” (Burgess, 2007, 166-167). Hatta Alex evlenip, akşam işten eve gelince karısının onu şefkatle karşıladığı ve bir oğlu olduğu bir yaşamın hayalini bile kurmaya başlar. Alex şiddetin ve cinselliğin hüküm sürdüğü eski yaşamının aslında bir süreç olduğunu ve herkesin bu süreçten hayatlarının belirli bir döneminde geçtiğinin de altını çizer:

Oğlum olunca, yeterince büyüyünce ona bütün bunları açıklayacaktım. Ama sonra anlamayacağını veya hiç anlamak istemeyeceğini ve yapmış olduğum şeyleri yapacağını, evet hatta belki miyavlayan tekirlerle ve sarmanlarla çevrili zavallı bir moruk sazanı öldüreceğini ve ona cidden engel olamayacağımı anladım. O da kendi oğluna engel olamayacaktı kardeşlerim. Dünyanın sonuna kadar filan da böyle gidecekti, durmadan durmadan... (Burgess, 2007, 167)

Alex’in bu değişimi ve şiddet ve suç dolu eski yaşamını değiştirerek daha sakin ve düzenli bir yaşam sürmek istemesi, Alex’in büyümesinin getirdiği farkındalığı ve ahlaki yönden gelişimini fark etmek açısından önemlidir. Aşırı ve zarar verici davranışlar sergileyerek sürdürdüğü yaşamını değiştirmesi gerektiğini anlamaya başlayan Alex’in, bu farkındalığa önceden olduğu gibi tıbbi veya teknolojik yöntemler aracılığıyla değil, kendi doğal gelişiminin bir sonucu olarak ulaşması dikkat çekicidir. Alex’in büyüdükçe bir değişim geçirilmesi ve kendi yaptığı seçim doğrultusunda yaşamını değiştirmek istemesi insan doğasına dair önemli öğeleri vurgular. Psikanalitik kuramın da altını çizdiği gibi, insan benliği, doğumla başlayan bir süreçle yaşamın ileriki yıllarında gelişim gösterir ve insan kişiliği bu gelişim süresince oluşur. Alex de belirli bir yaşa erişmeden önce temel dürtülerinin emrindeyken, büyüyüp olgunlaştıkça bu dürtülerini kendi başına kontrol etmeyi öğrenir. Romanın sonunda görülen Alex’in bu değişimi, kendi doğal gelişimine bırakılırsa insanın ahlaki ve toplumsal bazı kuralların ve gerçeklerin farkına varabildiğini ve kişinin aşırı dürtü ve eylemlerini kontrol altına almasının dışarıdan müdahaleler aracılığıyla değil, ancak insanın kendi iradesiyle gerçekleştirebileceğini vurguladığı söylenebilir.

4. Sonuç

Sonuç olarak, *Cesur Yeni Dünya* ve *Otomatik Portakal* romanlarını psikanalitik kuram içinde ele almak insan doğasına ait önemli özellikleri fark edebilmek ve insanı insan yapan şey nedir konusunda aydınlatıcı

fikirlere sahip olabilmek için büyük önem taşır. Her iki roman psikanalitik bakış açısıyla incelendiğinde, bir insanı insan yapan ve onu diğerlerinden ayıran en önemli öğelerin benlik, irade ve bilinç gibi kavramlar olduğunu ve insanın benliğini değiştirmeye ve şekillendirmeye yönelik tüm müdahalelerin insan doğasına karşı geliş olduğunu ortaya koyar. Psikanalitik bakış açısının sağladığı içgörü ve farkındalıkla, bu iki romanın temel olarak, insan benliğini değiştirmek için yapılan tüm çabalara rağmen insan doğasının kendine has özelliklerini değiştirmenin mümkün olmadığını ve insan doğasının benzersiz bir yapısı olduğunu vurguladığı anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Buchanan, Brad (2010). Oedipus in Dystopia: Freud and Lawrence in Aldous Huxley's *Brave New World*. In Harold Bloom (Ed.), *Bloom's Critical Views: Aldous Huxley* (pp.103-123). New York: Infobase Publishing.
- Burger, Jerry M. (2006). *Kişilik*. (İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burgess, Anthony (2007). *Otomatik Portakal*. (Dost Körpe, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Freud, Sigmund (1962). *Civilization and Its Discontents*. (James Strachey, Trans. and Ed.), New York: W. W. Norton Company Inc.
- Freud, Sigmund (2000). The Phases of Development of Sexual Organization. In Ivan Smith (Ed.), *Three Essays on Sexuality, Complete Works*. Retrieved from <https://www.valas.fr/IMG/pdf/Freud_Complete_Works>
- Freud, Sigmund (2000). Some Psychical Consequences of the Anatomical Distinctions Between the Sexes. In Ivan Smith (Ed.), *Complete Works*. Retrieved from <https://www.valas.fr/IMG/pdf/Freud_Complete_Works>
- Gottlieb, Erika (2001). *Dystopian Fiction East and West: Universe of Terror and Trial*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Hurt, Nicolas (2012). Psychoanalytic Theory and A Clockwork Orange. Retrieved from <<http://nicolashurt.com/filmanalyst.html>>
- Huxley, Aldous (2012). *Cesur Yeni Dünya*. (Ümit Tosun, Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Saracino, Antonio Domenico (2011). *Humanity Dehumanized: Fordian and Freudian Models in Huxley's Brave New World*. Unpublished Master's Dissertation,. Göteborg University, Department of Languages and Literatures.
- Sidaway, Adam James (2011). *Madness, Badness, Sadness: Aldous Huxley and Shifting Shadow of Psychoanalysis*, Unpublished Master's Dissertation, The University of Birmingham, Department of English College of Arts and Law.